

ERIK ORSENA

Poduhvat
INDIJA

Prevela
Gordana Breberina

 Laguna

Naslov originala

Erik Orsenna

L'ENTREPRISE DES INDES

Copyright © Edition Stock 2010

Translation copyright © 2011 za srpsko izdanje, LAGUNA

Za Izabelu

*Poziv moreplovca tera one koji se njime bave
da odgonetnu tajne ovoga sveta.*

Kristifor Kolumbo
Knjiga proročanstava

Ostrvo Hispaniola,
Grad Santo Domingo,
Palata vicekralja Indije,
Božić, 1511.

Nije bilo predviđeno da ja pričam.

U našoj porodici stariji brat je bio zadužen za snove.
A njegov san je bio svetinja. Kristifor nas je sve ukrcao na
brod, milom ili silom.

Svakome od nas dodelio je neku ulogu.

Moja je bila da mu pomažem. Danonoćno.

I da ćutim.

Nikada mi nije palo na pamet da se pobunim. Ima li svr-
he opirati se nečemu što je razlog vašeg postojanja?

Dobro je da sam pristao: tako se taj san ostvario.

Palata Alkazar u novom-novcatom gradu Santo Domin-
go pokušava da dočara duh Sevilje. Ali to je samo velika
hrpa sivog kamenja postavljena na obali rečice Ozame.
Pridite, ne bojte se, uđite. Mala je verovatnoća da će vas
stražari zaustaviti – oni obično spavaju, a njihovo glasno
hrkanje pokazuje da se bez ustezanja prepuštaju uzvišenoj

delatnosti zvanoj sanjanje. Skrenite levo i prođite pored dve kapele, jedne velike i jedne male. Nastavite da idete levo i, kad stignete do jednih vrata, gurnite ih. Imaćete utisak da ste kročili u grobnicu: toliko je ta prostorija prazna i mračna. To je čuveno i zlokobno boravište koje mi je namenio vicekralj. Vicekralj je Dijego, moj bratanac – Kristiforov jedini zakoniti sin.

Ljudi me često pitaju: kakva vas to neobjašnjiva sila nagoni, Bartolomeo, da i dalje sedite na ovom ostrvu? Zašto ste za poslednje boravište odabrali Hispaniolu, kad na ovoj našoj Zemlji ima toliko mesta koja su sigurno privlačnija i prijatnija za život i imaju mnogo bolje lekare? Zašto niste odabrali Lisabon, vaš dragi Lisabon, ili francusku dolinu Loare, čijoj blagoj klimi nema ravne?

U zavisnosti od dana, navedem neki od mnogobrojnih razloga zbog kojih toliko volim ovo ostrvo: raznovrsnost ptica, devet boja mora, blizina planina, silovitost bure, snažan miris žena, odvažnost sa kojom se devojčice i cveće svuda ušunjaju i zauzmu najneprirodnije položaje...

Prećutim onaj najvažniji.

Uprkos svojim mladalačkim stremljenjima, Kristifor i ja nismo na ovom ostrvu otkrili pravi raj, onaj iz Biblije, ali smo mu se približili najviše što se može. Um mi je još dovoljno bistar, pa sam svestan da me to što sam odabrao Hispaniolu za svoje poslednje boravište neće zaštititi od smrti, koja se, jasno to osećam, primiće krupnim koracima. Znam da ću jedino ovde uspeti da se oduprem ostalim prokletstvima starosti: neprekidnom osećaju hladnoće uprkos vrućini, onim surovim bolovima u zglobovima i nepodnošljivosti sećanja.

Čoveku se na Hispanioli čini da svaka noć briše iz pamćenja upravo završen dan: svaka zora što svane nad još

mirnim morem nova je, čista i laka. Nije opterećena prošlošću, to jest greškama.

Kao što na Zemlji ima ponora u kojima život ne sledi iste zakone kao na površini, i u vremenu postoje rupe.

Nedostaju mi učeni ljudi. Oni bi mi objasnili tu pojavu. Verovatno je posredi usporeno proticanje časova povezano sa činjenicom da smo daleko, da se nalazimo na krajnjem zapadu.

Da li bih se usudio da priznam kako u ovoj stalnoj sadašnjosti živim spokojnije nego ikada? Oslobođen zamornog maštanja, budući da je Kristifor napustio ovaj svet, ali i griže savesti koju bi tušta i tma mojih grehova morala da izazove.

Te nedelje, prve od početka božićnog posta godine 1511, grad i ja probudili smo se zajedno. Volim ovu palatu zbog koralnog kamena koji propušta zvuke. Najpre čujem ptice kako pozdravljaju povratak svetlosti, a zatim ljude kako kašlju i pljuju, pa rzanje konja, tandrkanje kolica, škripanje testera... Karavela uplovljava u luku. Po zvuku znam koje jedro razvijaju, gde će tačno pristati. Psi laju. Lajaće sve jače i jače dok ih ne nahrane. Novi dan počinje polako, kao brod što se udaljava od pristaništa. Svakom novom danu zahvaljujem što mi je dozvolio da se ukrcam.

Ne sluteći napade koji će mi uskoro opustošiti dušu i razoriti unutrašnji mir, krenuo sam u crkvu.

Počela je misa.

Čoveku na mom položaju teško je da se moli: dok sedim u prvom redu, između vicekralja Dijega i njegove žene Marije Toledske, svi pogledi su uprti u mene. Neka

mi Bog oprostí. Umesto da se obraćam njemu, samo njemu, neprekidno sam odgovarao na pozdrave. Trgao sam se. Neki dominikanac je stao za predikaonicu i započeo propoved.

Ja sam vapijući glas Hristov u pustinji ovog ostrva...

Ja sam vapijući glas Hristov u pustinji ovog ostrva [...], a taj glas kaže da svi vi činite smrtni greh zato što svirepo zlostavljate ovaj nevini narod.

Iz rečenice u rečenicu glas je postajao sve jači, a reči sve razgovetnije. Činilo mi se da se pretvaraju u kamenje koje nam je bačeno u lice.

Recite mi odakle vam pravo da držite ove Indijance u tako okrutnom i užasnom ropstvu? Ko vam je dozvolio da vodite tako užasne ratove protiv ovih ljudi, kad su oni mirno živeli u svojoj zemlji, gde su izginuli u ogromnom broju? [...] Zašto ih tlačite i iznurujete, zašto ih ne hranite i ne lečite od bolesti od kojih boluju i umiru zato što ih terate da se sature od rada, zašto ih ubijate samo zato da bi iz dana u dan vadili zlato?... Zar ovi Indijanci nisu ljudi? Zar oni nemaju razum i dušu? Zar ne treba da ih volite isto kao sebe? [...] Zašto ste toliko otupeli? Budite sigurni da takvi kakvi ste ne možete očekivati spasenje, ništa više nego Mavri i Turci koji ne prihvataju Hristovu veru.

Takvu je propoved toga dana držao brat Antonio de Montesinos. U crkvi su bili svi predstavnici ostrvskih vlasti i *encomenderos*, Španci koji su dobili na poklon zemlju Indijanaca zajedno sa domorocima zaduženim za njeno obrađivanje.

Zaprepašćenje je ubrzo ustupilo mesto gnevu.

Pogledi su šetali između propovednika i vicekralja: prvi je sipao te grozne reči, a drugi pokušavao da sačuva privid hladnokrvnosti.

Sveštenik koji je redovno služio u toj crkvi morao je da upotrebi sav svoj ugled kako se misa ne bi završila pobunom vernika.

Čim se vratio u palatu, vicekralj je pozvao tog dominikanca, za koga do tada niko nije bio čuo, i održao mu je očin-ski govor: ako smo loše obavešteni, svakome od nas može se desiti da govori neistinu. Zar se može biti strog prema nekome ko je pogrešio zbog nedovoljne obaveštenosti? Očigledno mu je promakao podatak da je rad Indijanaca neophodan da bi se ostrvo dobro iskoristilo, dakle, zarad slave Kraljevine Španije. Shodno tome, pošto je sada dobro obavešten, propovednik čijem su se daru, uzgred budi rečeno, svi divili i čije su uzbuđenje svi razumeli, moći će naredne nedelje da održi propoved potpuno drugačiju od ove, što će stanovništvu vratiti spokojstvo do koga je veoma stalo njegovom veličanstvu kralju...

Ne ostavivši mu vremena da odgovori, Dijego me je predstavio: Bartolomeo, moj stric, admiralov brat i prvi guverner ovog ostrva od 1496. do 1500.

Montesinos se trgao.

Pogledao me je pravo u oči i izgovorio samo jednu reč:

„Zašto?“

Vicekralj ga je već gurao napolje.

„Računam na vas, brate Antonio. Situacija je vrlo osetljiva. Svi moraju da ostanu tamo gde im je mesto.“

Montesinos je zaustio da mu odgovori, ali ga je vicekralj otpustio. I tako su svi pripadnici visokog društva samouvereno čekali narednu nedelju, ubeđeni da je stavljena tačka na taj nemili događaj.

*
* *

Čitave sedmice proganjalo me je propovednikovo pitanje: „Zašto?“ Uspevao sam da ga oteram iz glave, ali se ono stalno vraćalo, kao ostrvljena osa, i svaki put mu je prethodila ista slika: dva duboka propovednikova oka.

A noću, iza šume poznatih zvukova u luci, čuo sam i jedan novi, nalik na grebanje točka po putu ili škripu vodeničnog kamena.

Bio sam uveren da je onaj Montesinos – proklet bio! – pokrenuo točak vremena. Izgubiću svoje utočište. Nepodnošljivo sećanje, koga sam se toliko bojao, neće oklevati da se pojavi.

Naredne nedelje, mnogo pre početka mise, celo ostrvo, tačnije, svi Španci na ostrvu okupili su se ispred ulaza u samostan. Mnogi su došli izdalje, iz najzabitijih krajeva, iz pokrajine Vega i planinskih oblasti, pa čak i sa severne obale, sa poluostrva Samana. Glasina se proširila. Niko nije hteo da propusti propoved.

Neki su upravo sjahali s konja. Prskali su se vodom iz česme kako ne bi previše prašnjavi ušli u božji dom. Odavno se nisu videli. Mislili su da su mrtvi. Dovikivali su se, padali jedan drugom u zagrljaj... Čovek bi pomislio da je to neka porodična proslava. Prenosili su jedni drugima najnovije ružne vesti, razgovarali o tome ko je umro, a ko

dobio dete, o surovoj klimi, žetvi koja je podbacila, siromašnim rudnicima...

Već posle dve, tri rečenice prešli bi na Indijance. Na njihovu lenjost, zversku prirodu, pokvarenost, glupost, surovost... A onda bi nastavili razgovor o tom ludom svešteniku, koji je za samo nekoliko dana postao najslavnija osoba na ostrvu. Poznaješ li ti tog... Montesinosa? Šta mu bi? Kažu da ga je vicekralj primio i urazumio. Da nije, ja bih mu pokazao njegovog boga. Na licima se čitao gnev. Došli su naoružani.

Dominikanci su imali pune ruke posla. U crkvi nije više imala gde ni igla da padne. Na njihov užas, unutra se već tiskalo tri stotine vernika. A novi su stalno pristizali. I pre nego što je Antonio de Montesinos izgovorio jednu jedinu reč, u vazduhu su se osećali neredi.

Mada je još vladao žamor, misa je najzad počela. Čini mi se – ali nisam imao nikakvu pravu za merenje ritma – da je prvi deo bio ubrzan.

A onda je, iznenada, iznad naših glava odjeknuo snažan glas. Montesinos je bio tu, došao je, ko zna kako, za predikaonicu. Možda su mu njegovi prijatelji Indijanci preneli svoju sposobnost da se neopaženo kreću? Predikaonica je stajala na velikoj izrezbarenoj drvenoj zmiji. Neki od prisutnih su promrmljali kako je taj prokleti propovednik sklopio sporazum sa tom životinjom da ga brani od svetine.

*Zašto i dalje držite ove Indijance u tako okrutnom ropstvu?
Zašto vodite užasne ratove protiv ovih mirnih ljudi? Zašto ih ubijate tako što zahtevate od njih naporan rad koji niko*

od vas ne bi preživeo? Zašto ih ne smatrate ljudima, kad je Bog i njima podario dušu, isto kao vama?...

Vicekraljeve preporuke ne samo da nisu zastrašile Montesinos, nego su ga ohrabrile. Njegove reči su sada zvučale odlučnije. Nedelju dana ranije one su drhtale, ne od straha već od zgroženosti, a sada su probijale vazduh, oštro i precizno kao meci.

Prisutni su odmah reagovali. Zaorili se se glasovi, sve jači i jači. Zemljoposjednici, dvadesetak ili tridesetak njih, bili su na nogama i, zaboravivši gde se nalaze, pretili su propovedniku podignutom pesnicom, ućutkivali ga.

Njihovo negodovanje nije nimalo brinulo Montesinos. Ne samo da je nastavio da drži propoved istim, jednoličnim, jasnim i nepokolebljivim glasom, nego je i pogledom tražio najvatrenije među njima.

Njegovo izazivačko ponašanje umalo nije dolilo ulje na vatru. Malo je nedostajalo da se grupa najodlučnijih ustremi na predikaonicu. Desetak dominikanaca sprečilo je njihov juriš. Verovatno su očekivali napad, pa su se okupili u podnožju malih drvenih stepenica.

*
* *

Istog popodneva jedan čovek je došao u palatu i zatražio da ga najave kao sina Kristiforovog starog druga, jednog od učesnika drugog putovanja (1493). Zar sam mogao da ga ne primim, uprkos umoru? Bio je naočigled; verovatno nije imao mnogo više od trideset godina. Rekao mi je da se preziva Las Kasas i zove Bartolomeo, isto kao ja, i da ga zanima šta stvarno mislim o propovedi.

Na ostrvo je došao 1502. sa novim guvernerom Nikolasom de Ovandom. Tada je imao nepunih osamnaest godina i bio je u gomili koja je stigla iz Španije maštajući da se brzo obogati. Kao i ostali, dobio je komad zemlje, zajedno sa Indijancima koji su živeli na njoj. Uspeo je. Ali ubrzo mu je postao nepodnošljiv takav život, pošto se svodio na gomilanje bogatstva. Nekoliko godina kasnije sve je napustio, postao sveštenik i pridružio se dominikancima.

Razgovarali smo celog popodneva. Nisu li oni koji otkričaju izokrenuli Otkriće? Kako Bog gleda na našu surovost? Obećali smo jedan drugom da ćemo, svaki za sebe, potražiti odgovore u Svetom pismu.

Tako sam se vratio starim navikama.

U Lisabonu smo brat i ja svake nedelje čitali naglas, naizmenično, po jedno poglavlje iz Biblije. Onaj ko hoće da upozna svet, ponavljao je Kristifor, mora da zna šta piše u KNJIZI.

Kad je Las Kasas ponovo došao narednog dana, rekao sam mu da pročita ono što sam pronašao u *Knjizi Sirahovoj*: odgovor, neumoljiv odgovor na naša pitanja.

„Jer prokune li te neko u teskobi duše svoje, Tvorac će njegov uslišiti vapaj.“ (IV, 5)

„Pred očima očevim kolje sina onaj ko prinosi žrtvu od imetka siromaha.“ (XXXIV, 20)

Las Kasas je imao nedokučiv izraz lica. Pogledao sam, međutim, njegove ruke: drhtale su. Montesinosova propoved ga je pogodila isto koliko i mene. Ali kako je bio mlađi i hrabriji, nije mu bilo dovoljno da bude utučen. Hteo je da se

baci u pukotinu koju je Montesinos otvorio. Zar bi njegov život imao smisla ukoliko ga ne bi posvetio istini?

Nije došao sam. S njim je bio i neki dečak. Neki štrkljasti momak okruglih obraza kome još nisu bili izrasli brkovi. A ipak je njegova bela odora nedvosmisleno pokazivala da je dominikanac. Zar je naglo povećavanje sveta primoralo taj red da prima tako mlade ljude?

„Predstavljam vam brata Žeroma. Upravo nam se pridružio. Pomagaće mi u mom poduhvatu.“

Trgao sam se kad sam čuo tu reč. Poduhvat. Poduhvat Indija. Tako je Kristifor nazvao svoje putovanje.

Las Kasas je želeo nešto drugo: za razliku od Kristifora, on nije hteo da istražuje, nego da priča. Da priča o Otkriću, kako bi svi saznali sve o tome i kako bi izvukli pouku.

Upiljio mi se u oči. Njegov pogled nije bio ništa manje prodoran od Montesinosovog.

„Pored brata ste stekli neverovatno iskustvo. S obzirom na vaše godine, uskoro ćete napustiti ovaj svet. Ne možete mi uskratiti pomoć.“

Istog trena sam klekao.

„U ime Oca, Sina i Svetoga duha...“

„Šta to radite?“

Brat Žerom, to dete u dominikanskoj odori, gledao me je ne shvatajući šta se dešava.

„Vi počinjete... ali... tako je kasno.“

Kapci su mu padali. Znao sam kakvi su mladi. Ne mogu da se odupru umoru. Nisam imao milosti. Nisam ni bio svestan da odavno čekam priliku da pričam o tome.

Las Kasas se smeškao.

„Slušaj, Žerome, slušaj. Četiri Kristiforova putovanja već pripadaju istoriji ljudske znatiželje. On je uspeo da pronade

morski put, onaj koji briše sve druge. Udvostručio je površinu sveta, naselio horizont.“

Kad govorimo o putovanjima, obično pamtimo odredište, a ona najpre imaju izvor.

E pa ja želim da govorim upravo o tome. Prsti me previše bole i iskrivili su se od starosti, te ne mogu da se latim pera. Diktiraću, dakle, svoju istinu, moj dragi, mladi pisare Žerome, a ti je, molim te, lepo zabeleži, verno, ne izostavi ni najsitniju pojedinost. Krstićeš se i obliće te ljupka rumen – siguran sam u to – kad budeš čuo neke moje tajne. Nije mi te žao. Te muke ćeš ponuditi Gospodu. Tvoj odlazak na nebo biće tada još izvesniji.

Brodovi ne polaze samo iz luka, Žerome, njih guraju naši snovi. Mnogi istoričari su već govorili ili će govoriti o Kristiforovom otkriću i raspravljati o njegovim posledicama.

Pošto sam mu brat, jedini koji ga poznaje otkako je došao na ovaj svet, video sam kako se njegova zamisao rađa i kako ga obuzima sve jača groznica.

Pričaću o nastanku te zamisli, o njenoj suludosti. Možda se klica naše buduće surovosti nalazila u toj grozničavoj želji za znanjem?

Smesti se, Žerome! Isplovljavamo!

Tačnije, idemo u Lisabon, gde je sve počelo.

I

Radozność

Rođen sam u Đenovi, koja je prirodni zatvor. Sa triju strana udarate u planinu. Ostaje četvrta: more. Đenovljani tuda beže, svako na svoj način. Jedni trguju, a drugi plove. Verujem da je moj brat otišao u luku čim je prohodao.

Meni je trebalo više vremena da pobeegnem.

*

* *

„Zašto bih te uzeo u službu?“

Tako, tim koliko prezrivim toliko i opravdanim pitanjem, dočekala me je Kraljevina Portugalija tog proleća 1469. Imao sam nepunih šesnaest godina. Samo sam sledio bujicu: ljudi iz čitave Evrope hrlili su u Lisabon. Bilo zato što su oterani sa svojih ognjišta, poput jevrejskih naučnika sa Majorke, jer je katalonski kralj najednom procenio da su nepoželjni, bilo zato što je njihovo znanje zanimalo portugalske vladare, a oni imaju sredstva (zveckava i propisane težine) potrebna da se neko privuče. Ja sam, naravno,

spadao u najnižu kategoriju. Čuo sam jednog očevog kupca, užasnu ispičuturu, ali i dobro obaveštenog čoveka, kako priča o velikoj koloniji Đenovljana koja se nastanila na obali Taha da bi se tamo bavila kartografskim zanatom.

Ta vest mi je otvarala nove mogućnosti. Konačno ću se osloboditi porodičnog posla. Tada još nisam znao da niko ne može da pobegne od sudbine koju mu je Bog namenio i da me čeka mnogo gore ropstvo.

*
* *

I tako sam otvorio vrata radionice majstora Andree, najpoznatijeg u kartografskom esnafu.

„Zašto bih te uzeo u službu?“

„Zato što ja to želim.“

„Dobar odgovor. Ali nedovoljan. Kad te vidim tako bleđog, tako slabunjavog, jasno mi je da nikada nisi plovio. Grešim li?“

„Ne grešite.“

„I previše si mlad, pa nisi mogao da čuješ mnogo mornarskih priča.“

„To je tačno.“

„Šta ti onda znaš o moru?“

„Ništa.“

„Ko je, po tvom mišljenju, kartograf?“

„Čovek koji... iscrtava granice kopna.“

„I, samim tim, oblik mora. Jesi li ti taj čovek?“

„Nisam.“

„Kako onda možeš da mi budeš od koristi kad ništa ne znaš? Idi s milim bogom!“

Otišao sam, stegnutih pesnica, sa suzama gneva i poniženja u očima. U poslednjem trenutku setio sam se, međutim,

svog porekla. Pa ja sam, ipak, Đenovljanin! A Đenovljani se ne predaju bez borbe.

Vratio sam se, dakle, u radionicu i uzviknuo:

„Znam... znam...“

U trenucima kad se dobra vila Zabluda smiluje nada mnom i šapne mi blagim glasom: „Ma hajde, Bartolomeo, tvoj život nije toliko užasan koliko ti se čini“, u tim retkim trenucima dešava mi se da podignem glavu. S ponosom se sećam šta sam učinio tog dana 1469. godine i kažem sebi da je moj postupak odigrao značajnu ulogu u istoriji sveta. Da se moja narav nije prenula, nastavio bih svojim putem i nikada ne bih iskoristio ogromno znanje majstora Andree. Tako bi i moj brat Kristifor bio lišen tog znanja. Da li bi se i bez njega upustio u tu neverovatnu pustolovinu i krenuo na to putovanje?

Ali vratimo se na tog derana iz Đenove koji steže prstima vunenu kapicu i prebacuje se s noge na nogu dok stoji pred najvećim lisabonskim kartografom. Znam... znam... Kako da dovršim rečenicu kad ništa ne znam?

„Znam... znam... sitno da pišem“, sinu mi.

Kao kad ljudi, neposredno pre nego što potonu, iznenađeni, između dva talasa, ugledaju spasonosnu stenu, najednom sam se setio tog jedinstvenog dara: čim sam naučio da držim pero, umeo sam da oblikujem koliko čitka toliko i sićušna slova.

„Dokaži!“

Majstor Andrea je naredio da mi donesu mastilo i pero. Podigao je sa poda parče hartije, pružio mi ga i skrstio ruke na grudima.

Nisam još ni napisao do kraja Keuta i Alžir kad sam osetio lupkanje po ramenu. Dobio sam posao. I odmah mi je

poveren sledeći zadatak: trebalo je kaligrafski ispisati nazive niza ostrvaca duž dela afričke obale zvanog Senegal.

U narednim danima moji drugovi su postali ljubomorni. Radionicu je ispunjavala njihova zavist, opipljiva poput bure što se oseća u vazduhu i pre nego što počne. A bili su stariji i hiljadu puta iskusniji od mene. Teško im je, međutim, palo što majstor Andrea, njihov majstor, svaki čas dolazi kako bi posmatrao igru mojih prstiju. A naročito što mi se obraća. Iako je prošlo toliko vremena, sećam se svake reči koju smo izgovorili:

„Odakle ti ta sposobnost da pišeš tako sićušna slova?“

„Oduvek sam to vežbao.“

„To te i pitam. Zašto si vežbao?“

„Bojim se.“

„Čega se bojiš?“

„Kada su stvari prevelike, kada me prevazilaze.“

„Zašto si odlučio da radiš sa kartama?“

„Karte žive od sićušnosti.“

„Šta hoćeš da kažeš?“

„U poređenju sa svetom koji prikazuju, karte su male.

Karta koja bi bila velika kao svet, bila bi neupotrebljiva.“

„Odlično! Šta znaš o šljukama?“

Priznao sam da ne znam ništa.

Majstor Andrea je zavrteo glavom.

„To će ti uskoro biti najverniji saveznici.“

*

* *

Otkriću još mnogo toga neobičnog. Posao kojim se bavio naš sused pravio je užasnu larmu. Da bi odmorio bubne

opne, on je često dolazio u našu radionicu i ćutke se divio našem radu. Dok su kod njega muškarci nagi do pasa po čitav dan pumpali kovačke mehove i udarali čekićem po komadima gvožđa ili bronzе, kod nas se čulo samo tiho škripanje pera po pergamentu.

Pre svakog polaska na put kapetani su se snabdevali kod tog ljubaznog i bučnog čoveka. Uvek su kupovali isto: bakračе, lonce, lavore i neverovatne količine čančića za brijanje.

Čudio sam se tome: čemu služe toliki čančići? Zar je brada na moru oštija i zar raste brže nego na kopnu?

On mi je objasnio razlog, ali nije propustio priliku da se naruga mom neznanju. Pa to svi znaju, Bartolomeo: afričke poglavice sa kojima trgujemo luduju za svim vrstama posuda, a naročito za čančićima za brijanje. Veselo se keze dok pokušavaju da se ogledaju u njima, koriste ih za teranje muva i ređaju po grobovima kako bi odali poštu mrtvima. Ko bi ga znao šta se dešava u glavama tih urođenika!? Kako bilo da bilo, činjenica je da ti predmeti, koje mi ovde smatramo sasvim običnim, tamo imaju veliku vrednost, mnogo veću nego drugi predmeti za trampu, kao što su tkanine, sitna staklarija ili mesingano prstenje. Za samo jedno čanče mogu se dobiti čak tri roba ili pedeset grama zlata!

Ni dan-danas mi nije jasan taj čudni zakon trgovine zbog koga roba putuje s jednog na drugi kraj sveta. Zašto mi ovde više volimo zlato i robove, dok se oni tamo tuku oko čančića za brijanje?